

České republiky do roku 2030+. MŠMT. URL:
https://www.msmt.cz/uploads/Brozura_S2030_online_CZ.pdf

9. Pape, I. (2007). Jak pracovat s romskými žáky, Příručka pro učitele a asistenty pedagogů. *Občanské sdružení Slovo* 21. URL:

<http://www.rnl.sk/form/Iveta%20Pape%20-%20prirucka.pdf>

10. Prokop, D., & Dvořák, T. (2019) Analýza výzev vzdělávání v České republice. EDUZMĚNA.

11. Průcha, J. (2010). Interkulturní komunikace. Grada.

Лілія РЯБОВОЛ

*доктор педагогічних наук, професор, Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

НАУКОВА (НАУКОВО-МЕТОДИЧНА) РОБОТА: ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧИХ ПРЕДМЕТІВ

Забезпечення наукового характеру освіти, відповідно до п. 1 ст. 6 Закону України «Про освіту», є одним із принципів освітньої діяльності, спрямованої на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу. Освітній процес у п. 16 ч. 1 ст. 1 того ж Закону визначено як «система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей» [3]. Отже, науково-методична робота як сукупність відповідних заходів – невід’ємний складник діяльності закладів загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО). На підтвердження цієї думки наведемо й інші законодавчі приписи. Так, одним з прав педагогічних працівників є підвищення кваліфікації, водночас, постійне підвищення свого професійного й загальнокультурного рівня та педагогічної майстерності віднесено до їх обов’язків (ч. 1, 2 ст. 54 Закону України «Про освіту») [3]. Постійне підвищення своєї педагогічної майстерності прямо віднесено до обов’язків педагогічних працівників у ч. 3 ст. 22 Закону України «Про повну загальну середню освіту») [4]. Очевидно, що це вимагає звернення до актуальних наукових

(науково-методичних) розробок та застосування їх для підвищення ефективності навчання тих чи інших предметів.

Звернемося до професійного стандарту вчителя для з'ясування того, чи знайшла у ньому своє закріплення вимога щодо науково-методичної роботи у ЗЗСО та безпосередньо у діяльності вчителя. Слід зазначити, що у цьому документі визначено комплекс професійних компетентностей вчителя, серед яких: мовно-комунікативна, предметно-методична, інформаційно-цифрова, психологічна, емоційно-етична, педагогічного партнерства, інклюзивна, здоров'язбережувальна, проєктувальна, прогностична, організаційна, оцінювально-аналітична, інноваційна, навчатися впродовж життя, рефлексивна. Розвиток й удосконалення практично всіх відповідних умінь і навичок вчителя передбачає вивчення актуальних напрацювань психологічної та педагогічної наук. Зосередимо свою увагу насамперед на предметно-методичну компетентність, що, серед інших спроможностей вчителя, охоплює і здатність добирати й використовувати сучасні та ефективні методики і технології навчання, виховання й розвитку учнів, а це є можливим лише за умови вивчення відповідних наукових (науково-методичних) розробок. Такі компетентності, як: інноваційна, навчання впродовж життя та рефлексивна, прямо передбачають науковий складник відповідної діяльності. Так, інноваційна компетентність охоплює здатності: застосовувати наукові методи пізнання в освітньому процесі; використовувати інновації у професійній діяльності; застосовувати різноманітні підходи до розв'язання проблем у педагогічній діяльності. Здатність до навчання впродовж життя означає здатність вивчати умови та ресурси професійного розвитку впродовж життя та взаємодіяти з іншими вчителями на засадах партнерства й підтримки. Рефлексивна компетентність – здатність здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності й визначати індивідуальні професійні потреби [2]. Таким чином, інтеграція методичної та наукової діяльності прямо передбачена професійним стандартом вчителя.

Такий підхід реалізується у підготовці й підвищенні кваліфікації вчителів у різних країнах. До прикладу, В. Приходько встановив: «Освітнє законодавство

штатів Центральної і Північної Америки вимагає від адміністрації усіх шкіл регіону щорічного забезпечення трьох повних днів професійного розвитку для всіх учителів середніх шкіл. Протягом цих днів учні не приходять на заняття, оскільки до шкіл запрошують фахівців освіти, науковців, відомих дослідників, які читають лекції для вчителів, організують «круглі столи», дискусії, презентації, професійні семінари, заняття по секціях (workshops, panels). Відділи освіти деяких штатів планують розширити цю форму професійного розвитку вчителів до п'яти днів. ... Окрім цього, адміністрація шкіл усіяко підтримує ініціативу та сприяє індивідуальному професійному розвитку окремих учителів, які виявляють для цього професійний інтерес і бажання (участь у конференціях, освітніх зібраннях тощо)». Загалом післядипломна освіта в США передбачає засвоєння і розвиток інновацій на основі прогресивних традицій освіти, опанування методами дослідницької практики, створення систем науково-методичного супроводу якості освіти, тощо. Одним з критеріїв якісного підвищення кваліфікації вчителів є застосування ефективних педагогічних стратегій, що базуються на результатах наукових досліджень [1, с. 59, 60].

Вітчизняні науковці пропонують різні визначення поняття науково-методичної роботи. Узагальнено можемо розглядати її як систему заходів, цілеспрямованих на професійний розвиток, підвищення кваліфікації та професійної майстерності вчителів, що передбачає інтеграцію освітньої практики й досягнень педагогічної науки, у тому числі методики навчання відповідних предметів, задля забезпечення більш високих результатів навчання.

Умовою ефективності науково-методичної роботи є «її вихід за межі» ЗЗСО, взаємодія з різними суб'єктами, співпраця з різними інституціями. У цьому контексті науково-методичну роботу можна позиціонувати як складник системи педагогічної освіти та професійної підготовки вчителя суспільствознавчих предметів (історії, правознавства, громадянської освіти). У наших попередніх працях ми визначили такі компоненти цієї системи, як: нормативно-правові акти, на основі яких вона функціонує, у тому числі нормативні документи щодо організації навчання, органи державного

регулювання, управління, мережа закладів, в яких надається відповідна освітня послуга, а також наукові установи, діяльність яких спрямована на розвиток педагогіки й відповідних наук (історії, юриспруденції, тощо). Наукові установи наразі закладають теоретико-методологічне підґрунтя відбору та конструювання змісту шкільної суспільствознавчої освіти. Такими установами є: Національна Академія наук України, зокрема Інститут історії України, Національна Академія педагогічних наук України (НАПНУ), Національна Академія правових наук України, тощо. Особливу роль щодо організації та проведення науково-методичної роботи для професійного розвитку вчителя суспільствознавчих предметів відіграє Інститут педагогіки НАПНУ, безпосередньо відділ суспільствознавчої освіти. Його співробітники розробляють актуальні проблеми шкільного суспільствознавства, навчально-методичне забезпечення (підручники, методичні рекомендації, тощо), обґрунтовують сучасні методи і технології навчання. Окрім того, проводять широку просвітницьку роботу серед методистів і вчителів суспільствознавчих предметів, формами якої є семінари, тренінги, конференції, круглі столи, педагогічні читання, а також співпрацюють з експериментальними ЗЗСО, педагогічними ЗВО, закладами післядипломної педагогічної освіти [6, с. 60].

Науковці відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України розробляють методикку навчання історії, правознавства та громадянської освіти як науку, досліджують сутність та специфіку процесу навчання, вивчають масову практику навчання цих предметів, моделюють цілеспрямовані методичні системи та визначають психолого-педагогічні умови їх реалізації, забезпечують науковий супровід упровадження цих методичних систем, а також проводять аналіз результатів педагогічних експериментів для подальшого удосконалення методик навчання як сукупності форм, методів, прийомів, технологій, засобів навчання [5, с. 128].

Загалом науково-методична робота є дієвим чинником професійного розвитку й зростання вчителів суспільствознавчих предметів. У сучасних умовах напрямками такої роботи є: дослідження шкільного суспільствознавства як

комплексу навчальних предметів – історії та правознавства, а також інтегрованого курсу громадянської освіти, сукупності курсів інваріантної та варіативної частин навчального плану для допрофільної підготовки та профільного навчання; обґрунтування цілей, завдань та змісту шкільного суспільствознавства, його психолого-педагогічного, навчально-методичного, у тому числі програмного й технічного, а також організаційного забезпечення, безпосередньо вивчення закономірностей процесу навчання шкільного суспільствознавства, особливостей розвитку пізнавального інтересу учнів до відповідних предметів/ курсів, специфіки засвоєння змісту шкільної суспільствознавчої освіти, відповідного навчального матеріалу, формування категоріально-понятійного апарату, предметних умінь і навичок, ціннісних орієнтацій учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Приходько В. М. Парадигми педагогічної освіти і тенденції підвищення кваліфікації вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти США. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2015. III (34). Issue: 69. С. 57-62.

2. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти» [...] : Мінеконом, торгівлі та сг; Наказ, Стандарт від 23.12.2020 № 2736-20. URL: <http://surl.li/nydd>

3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <http://surl.li/ixnq>

4. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: <http://surl.li/mfrk>

5. Рябовол Л. Т. Методика навчання правознавства (правознавча дидактика) як наука: об'єкт, предмет, мета, завдання, функції, методологія. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2017. Вип. 1 (50). С. 125-136.

6. Ryabovol L. The system of pedagogical education and training of a history and low teacher: modernization in the context of the integration into the European and

world educational space. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка.* 2018. № 1. С. 54-62.

Мирослава ВІННИЧУК

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

ОСВІТНІЙ ДІАЛОГ ЯК СПОСІБ ПОДОЛАННЯ ЦІННІСНОЇ КРИЗИ

Стержнем особистості є її цінності. Вони впливають на ставлення до оточуючого світу і до самого себе, на міжособистісні стосунки, на стиль життя людини у соціумі і її вплив на нього. Саме в суспільстві цінності «живуть»: постають узагальненим варіантом правил якісного співжиття, сприймаються одними людьми, відкидаються іншими, втрачають свою актуальність з плином часу чи знову відроджуються всередині окремих особистостей. Ціннісно-сміслова сфера — динамічний і складний конструкт, який не має чітко окреслених меж і терміну дії, тому може змінюватися протягом життя. Такі перебудови можуть спричинити різноманітні суспільні процеси. Сьогодні ми спостерігаємо за викликаними війною змінами в аксіологічній сфері як всього соціуму загалом, так і окремої особистості зокрема. Саме зараз, як ніколи раніше, актуальності набуває діалогічний підхід в освіті, де в основі лежить смислове переживання учнем кожної освітньої ситуації для становлення його цілісної особистості.

Сучасний етап розвитку нашого суспільства — період ціннісної кризи, яку Т. Титаренко визначає як «тривалий і водночас гострий внутрішній конфлікт з приводу життя в цілому, його сенсу, напряду, що передбачає пошук нової траєкторії саморозвитку особистості, нових можливостей реконструкції життєвого світу». Криза — час болю і страждання, але й можливість перебудови і вчасних змін. Саме вона ініціює «перегляд головних цінностей і життєвих